

سلام و احوال پرسى

سلام و مصافحه (دست دادن) از جمله آداب و اخلاق اسلامی می باشد که در قرآن کریم و روایات اسلامی بر آن تأکید شده و دارای تأثیرات مثبت فردی و اجتماعی و اخلاقی و روانی و فرهنگی فراوانی است و رایحه خوش محبت و همدلی را در فضای جامعه منتشر ساخته و دوستی و خیر و برکت به ارمغان می آورد.

پیام زیبا و پر بار «سلام»

نگاهی به معنای لغوی و اصطلاحی سلام بیانگر آن است که این لغت در عین سادگی و کوتاهی، بهترین کلامی است که در ملاقات ها آرامش و اطمینان را به طرف مقابل القاء نموده و زمینه را برای یک برخورد دوستانه و مسالمت آمیز فراهم نماید. آن گونه که اهل لغت آورده اند، سلام یعنی کنار بودن از آفات ظاهری و باطنی.^[1]

و در اصطلاح نیز سه معنی برای آن ذکر شده است:

اول، نامی است از نام های خدا چنانچه در آیه شریفه می فرماید:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ^[2]

دوم، به معنی دعاست یعنی طلب سلامتی از خدا برای کسی که به او سلام می کنی از همه بالاها و آفات دنیوی و اخروی.

سوم، به معنی وعده و اطمینان سلامتی است از جانب شخص سلام کننده به کسی که به او سلام می کند؛ یعنی وعده می دهد که از جانب من به تو هیچ ناخوشایندی نرسد.^[3]

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: هرگاه مردی بگوید: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ» یعنی به عهد خدا و میثاق متعهد شده ام که از شما غیبت نکنم و عیب شما را نگویم و لغزش های تو را تعقیب نکنم و هر گاه طرف مقابل بگوید: «و عليكم السَّلَام وَرَحْمَةُ اللَّهِ» برکاته او هم مانند سلام دهنده همان سخنان را می گوید، و خداوند هم بین آنها گواه است در آنچه می گویند.^[4]

آن گونه که از آیات کریمه قرآن استفاده می شود؛ «سلام» درود و تحیت^[5] خداوند متعال، ملائکه و اهل بهشت می باشد.

خداوند متعال به هنگام درود و تحیت به رسولان خود از کلمه «سلام» استفاده نموده و فرموده است:

سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ^[6]؛

سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ^[7]؛

سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَ هَارُونَ^[8]؛

سَلَامٌ عَلَى إِبْنِ يَاسِينَ^[9]؛

سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ^[10].

ملائکه نیز جهت بیان درود و تحیت از لفظ زیبای «سلام» استفاده می نمایند همان گونه که خداوند متعال در این باره می فرماید:

الَّذِينَ تَتَوَكَّأْنَ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ^[11]؛

«همان ها که فرشتگان (مرگ) روحشان را می گیرند در حالی که پاک و پاکیزه اند؛ به آنها می گویند: سلام بر شما!»

و الْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ^[12]؛

«و فرشتگان از هر دری بر آنان وارد می گردند (و به آنان می گویند): سلام بر شما...». در خصوص تحیت اهل بهشت نیز خداوند متعال در قرآن می فرماید:

و تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ^[13]؛

«و تحیت آنها در آنجا: سلام».

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَ لَا تَأْتِيهِمْ إِلَّا قِيَّتًا سَلَامًا^[14]؛

«در آن (باغ های بهشتی) نه لغو و بیهوده ای می شنوند نه سخنان گناه آلود؛ تنها چیزی که می شنوند «سلام» است «سلام»!»

بنابراین کسانی که به هنگام ملاقات از کلمه شریف «سلام» استفاده می کنند در واقع به صفات خداوند متعال و ملائکه و بهشتیان تأسی می نمایند و این امتیازی است که دیگران از آن بی بهره اند.

سفارش پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)

با وجود این که پیش از اسلام الفاظ و حرکات متعددی جهت تحیت و درود میان مردم مرسوم بود؛ به طور مثال می گفتند «انعم صباحاً»؛ «صبح بخیر»^[15]. اما دین اسلام از میان تمامی این الفاظ و حرکات، سلام و مصافحه را به دلیل اهمیت و آثار و برکات فراوانی که دارد انتخاب نموده و به مسلمانان توصیه کرده تا در مواجهه با یکدیگر، این عمل پسندیده را در دستور کار خود قرار دهند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) گفت: «هر گاه با هم برخورد کردید سلام کنید و مصافحه نمایید و هر گاه از هم جدا شدید استغفار کنید».^[16]

هم چنین: «سوگند به خدایی که جانم در دست او می باشد، بهشت را نخواهید دید مگر این که ایمان بیاورید و ایمان نخواهید آورد مگر این که همدیگر را دوست بدارید، آیا شما را راهنمایی نکنم به چیزی که اگر آن را انجام دهید با هم دوست خواهید شد؟ و آن این است که به یکدیگر بلند سلام کنید».^[17]

همچنین فرمودند: «هر گاه یکی از شما برادرش را ملاقات کرد به او سلام کند و مصافحه نماید زیرا خداوند عز و جل به جهت سلام به فرشتگان احترام گذاشت و شما هم به فرشتگان تأسی کنید».^[18]

موضوع سلام به اندازه ای مهم است که از مسلمانان خواسته شده اگر کسی بدون سلام آغاز به سخن نمود پاسخش را ندهند رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در این باره فرموده اند:

«مَنْ بَدَأَ بِالْكَلامِ قَبْلَ السَّلَامِ فَلَا تُجِيبُوهُ»^[19]؛

«هر که سخن گوید بی سلام به او پاسخ ندهید».

مصافحه دوستی آور، کدورت زدا و محبت آفرین است که به وسیله آن می توان علاقه خود و صمیمیت را ابراز نمود. پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرموده اند:

«تَصَافَحُوا فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِالْغِلِّ»^[20]؛

«مصافحه کنید و دست دهید، چرا که آن، کینه و کدورت را می زداید».

و در روایت دیگر امام صادق (علیه السلام) فرموده اند:

«تَصَافَحُوا فَإِنَّهَا تَذْهَبُ بِالسَّخِيمَةِ»^[21]؛

«دست در دست یک دیگر بگذارید (هنگام برخورد) که موجب از بین رفتن کینه می شود».

احترام معنادار

تمامی امت ها و اقوام با همه اختلافی که از جهت تمدن دارند، اما هنگام ملاقات با یکدیگر به نوعی درود و تحیت را ابراز می کنند، گاهی به شکل اشاره سر، یا تکان دادن دست و یا برداشتن کلاه و یا خم شدن احترام می کنند. اما آنچه در هنگام سلام اتفاق می افتد علاوه بر ادای احترام، القای یک معنای بلند از درخواست سلامتی به دور از حالت خواری است.

عامل مغفرت

از دیگر امتیازات سلام و مصافحه آن است که این دو سنت حسنه از عوامل بخشایش گناهان می باشند؛ رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در این باره می فرمایند:

«إِنَّ مِنْ مُوجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ بَدَلِ السَّلَامِ وَ حُسْنِ الْكَلَامِ»^[22]؛

«سلام کردن و خوب و زیبا سخن گفتن، موجب مغفرت و بخشش است».

در روایت دیگری امام باقر (علیه السلام) می فرماید:

«هرگاه مردی با رفیقش مصافحه کند، آن که دست نگهدارد ثواب بیشتری دارد از آن که دست خود را بکشد، آگاه باش که گناهانشان بریزد تا گناهی باقی نماند».^[23]

احیاگر فضائل اخلاقی

انسان در برخی حالات ممکن است گرفتار طغیان نفس شود و حسّ خودخواهی و تکبر در نهاد او قوّت بگیرد لذا اسلام طی برنامه هایی اخلاقی سعی کرده از پیدایش این گونه حالات ضدّ اخلاقی جلوگیری نماید. یکی از این برنامه ها، تشویق به افشاء سلام و آغازگر بودن در سلام می باشد.

امام صادق (علیه السلام) در این باره می فرماید:

«مِنَ التَّوَاضِعِ أَنْ تُسَلِّمَ عَلَيَّ مَنْ لَقِيتَ»^[24]؛

«از تواضع است که سلام کنی به هر که بر خوری».

همچنین در روایتی از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آمده است:

«الْبَادِي يَالسَّلَامِ بَرِيءٌ مِنَ الْكِبَرِ»^[25]؛

«آغاز کننده به سلام، از تکبر و خود برترینی مبرا و پیراسته است».

پاداش فراوان الهی

بر اساس روایات اهل بیت (علیهم السلام)، سلام هفتاد حسنه دارد که شصت و نه از آن سلام کن و یکی از آن جوابگو است.^[26]

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرموده اند:

«در بهشت غرفه هایی است که درونش از برون و برونش از درون پیداست و این مقام برای کسانی است که خوش کلام و خوش اطعام و آشکارکننده سلام باشند و شب که مردم خوابند نماز بخوانند»^[27].

همچنین از امام صادق (علیه السلام) نقل گردیده:

«مُصَافِحَةُ الْمُؤْمِنِ يَأْتِيهِ حَسَنَةٌ»^[28]؛

«مصافحه مؤمن هزار حسنه دارد».

و در روایت دیگری فرمودند:

«شما هنگامی که مصافحه می کنید، مانند پاداش مهاجران دریافت خواهید کرد».^[29]

وجوب جواب سلام

هر چند خود سلام کردن مستحب است اما جواب آن واجب است، لذا اگر فردی عمدتاً از پاسخ به سلام امتناع ورزد، مرتکب گناه شده است. اوج اهمیت این موضوع زمانی است که بدانیم از

لحاظ فقهی هرگونه سخنی در نماز غیرجایز و باطل کننده نماز است ولی جواب سلام دادن با شرایط خاصش واجب و لازم است.^[30]

آداب سلام

در پایان باید این نکته را نیز یادآوری نماییم که سلام، مصافحه و دیده بوسی، مانند هر سنت اسلامی دیگر، دارای آدابی است که رعایت آن ها، تأثیر آن را بیش تر می کند:

1- افشای سلام

امام باقر (علیه السلام) می فرماید:

«افشوا السلام»^[31]؛

«سلام خود را آشکار کنید».

منظور از افشای سلام، آشکار کردن آن است. آشکار کردن سلام به این است که انسان به هنگام برخورد با برادران دینی خود به آنها سلام کند.

2- رعایت مراتب

سلام کردن، مستحب و امری دلخواه است. هرکس می تواند اول سلام گوید و از ثواب آن برخوردار شود، ولی بهتر است مراتب آن رعایت شود.

امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

«يَسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ وَ الْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ وَ الْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ»^[32]؛

«کوچک بر بزرگ، رهگذر بر نشسته و گروه اندک بر گروه بزرگ سلام کند».

در جایی دیگر نیز می فرماید:

«يَسَلِّمُ الرَّكْبُ عَلَى الْمَاشِي وَ الْقَائِمُ عَلَى الْقَاعِدِ»^[33]؛

«سواره بر پیاده و ایستاده بر نشسته سلام کند».

3- پاسخ شایسته

در آداب اسلامی، پاسخ هر سلام و تحیتی، باید کامل تر از آن یا دست کم مطابق آن باشد.

خداوند در قرآن می فرماید:

وَ إِذَا خِيَبْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا^[34]؛

«هرگاه به شما تحیت گویند، پاسخ آن را بهتر از آن بدهید؛ یا به همان گونه پاسخ گوید!»

منظور از کامل بودن پاسخ این است که اگر کسی بگوید: «سلام»، در پاسخ باید گفت: «سلام»

علیکم». اگر کسی بگوید: «سلام علیکم»، در پاسخ او باید گفت: «سلام علیکم و رحمة الله»

یا اگر بگوید: «سلام علیکم و رحمة الله»، در پاسخ او باید گفت: «سلام علیکم و رحمة الله و

برکاته»^[35]

4- رعایت مساوات

مسلمان نباید در سلام، میان افراد از جهت دارایی و فقر تفاوتی بگذارد.

امام رضا (علیه السلام) در این باره می فرماید:

«مَنْ لَقِيَ فَقِيرًا مُسْلِمًا فَسَلِّمْ عَلَيْهِ خِلَافَ سَلَامِهِ عَلَى الْغَنِيِّ لَقِيَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ

هُوَ عَلَيْهِ غَضَبَان»^[36]؛

«اگر کسی به مسلمان فقیری، همانند سلامی که به یک ثروتمند می دهد، سلام ندهد،

خداوند عزوجل در روز قیامت علیه او خشمناک خواهد بود».

5- سلام نکنید!

در آداب اسلامی، سلام کردن به چند گروه استحباب ندارد، از جمله:

اول. افرادی که به دلیل اشتغال به برخی کارها، هنگام پاسخ گفتن سلام، ممکن است دچار

مشکل شوند. برای مثال، امام صادق (علیه السلام) می فرماید:
 «ثَلَاثَةٌ لَا يَسْلَمُونَ الْمَاشِيَّ مَعَ جَنَازَةٍ وَ الْمَاشِيَّ إِلَى الْجُمُعَةِ وَ فِي بَيْتِ الْحَمَامِ»^[37]؛
 «به سه کس سلام نکنید: کسی که همراه جنازه می رود، کسی که به نماز جمعه می رود و
 به کسی که در حمام است».

یا در روایت دیگری می فرماید:
 «إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ وَالْقَوْمُ يَصَلُّونَ فَلَا تُسَلِّمُ عَلَيْهِمْ»^[38]؛
 «چون به مسجد درآیی و مردم در نمازند به آنها سلام مکن...».
 دوم. کسانی که به سبب کارهای نامشروع و ناشایست، لیاقت دوستی و سلام کردن ندارند،
 مانند افراد شراب خوار، رباخوار و قمارباز. البته اگر سلام دادن در اصلاح و هدایت آنها مؤثر باشد،
 اشکال ندارد.^[39]

سوم. افرادی که با سلام دادن به آنها ممکن است مفسده ایجاد شود، مانند: سلام دادن به
 زنان جوان.

امام علی (علیه السلام) به زنان جوان سلام نمی کرد و می فرمود:
 «می ترسم صدای او برای من حالتی ایجاد کند از این جهت اجر مرا در سلام کردن پایین
 بیاورد».^[40]

چهارم. به افراد غیرمسلمان هم نباید در حالت عادی سلام کرد، مگر این که خود ابتدا سلام
 کنند. در این صورت، پاسخ دادن لازم است، آن هم به صورت «علیکم» نه «سلام» یا «سلام
 علیکم».^[41]

آداب مصافحه

دست دادن نیز، همچون سلام، ادب و آدابی دارد.

پیوستگی و تکرار

یکی از آنها پیوستگی و تکرار است. در یک سفر و همراهی و دیدار، حتی چندبار دست دادن
 نیز مطلوب است.

ابوعبیده گوید: «من هم کجاوه (مانند همسفر در ماشین) امام باقر (علیه السلام) بودم و اول
 من سوار می شدم و سپس آن حضرت، چون قرار می گرفتیم حضرت به من سلام می کرد و
 مانند مردی که ریفش را به تازگی ندیده احوال پرسی و مصافحه می فرمود و هنگام پیاده
 شدن او پیش از من پیاده می شد، چون بر زمین قرار می گرفتیم سلام می کرد و مانند کسی
 که ریفش را به تازگی ندیده احوال پرسی می نمود. من گفتم یابن رسول الله شما کاری می
 کنی که هیچ کس از مردم نزد ما نمی کند و اگر یک بار هم بکند زیاد است؟ فرمود: مگر ثواب
 مصافحه را نمی دانی؟ دو مؤمن به هم برمی خورند و یکی به دیگری دست می دهد، پس
 همواره گناهان آن دو می ریزد، چنان که برگ از درخت می ریزد، و خدا به آنها توجه می فرماید
 تا از یکدیگر جدا شوند»^[42].

فشردن از روی محبت

از آداب دیگر مصافحه، فشردن دست، از روی محبت و علاقه است، اما نه در حدی که سبب
 رنجش و درد گردد.^[43]

جابر بن عبدالله می گوید: در دیدار با رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بر آن حضرت
 سلام کردم.

آن حضرت دست مرا فشار داد و فرمود:

«دست فشردن، همچون بوسیدن برادر دینی است».^[44]

زود عقب نکشیدن دست

هنگام مصافحه، دست را زود عقب نکشیدن از آداب دیگر این سنت اسلامی است. در مصافحه، پاداش کسی بیشتر است که دستش را بیشتر نگه دارد.^[45]

پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز این سنت نیکو را داشت که چون با کسی دست می داد، آن قدر دست خود را نگه می داشت، تا طرف مقابل دست خود را سست کند و عقب بکشد.^[46]

آداب دیده بوسی

از روایات متعددی استفاده می شود که بوسیدن سر و یا لب و دهان مؤمن مورد نهی است، و به بوسیدن پیشانی و بین دو چشم آنها سفارش شده است. بوسیدن دست رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) امامان معصوم (علیهم السلام) و علماء نیز اجازه داده شده است.^[47]

پی نوشت ها

- [1] . قاموس قرآن، ج 3، ص 296.
- [2] . حشر (59)، آیه 23.
- [3] . أطیب البیان فی تفسیر القرآن، ج 1، ص 196.
- [4] . مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، ص 199.
- [5] . «تحتیت» در اصل از ماده "حیات" است، و به معنی دعا کردن برای سلامت و حیات دیگری می باشد، خواه این دعا به صورت "سلام علیکم" یا "السلام علینا" و یا مثلاً "حیاک الله" بوده باشد، ولی معمولاً هر نوع اظهار محبتی را که افراد در آغاز ملاقات نسبت به یکدیگر می کنند، "تحتیت" می گویند. (تفسیر نمونه، ج 14، ص 559).
- [6] . صافات (37)، آیه 79.
- [7] . همان، آیه 109.
- [8] . همان، آیه 120.
- [9] . همان، آیه 130.
- [10] . همان، آیه 181.
- [11] . نحل (16)، آیه 32.
- [12] . رعد (13)، آیات 23 و 24.
- [13] . یونس (10)، آیه 10.
- [14] . واقعه (56)، آیات 25 و 26.
- [15] . ترجمه المیزان، ج 5، ص 48.
- [16] . إرشاد القلوب إلی الصواب، ج 1، ص 146.
- [17] . مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، ص 199.
- [18] . همان، ص 200.
- [19] . الکافی، ج 2، ص 644.
- [20] . عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیة، ج 1، ص 294.
- [21] . الکافی، ج 2، ص 183.
- [22] . شهاب الأخبار با ترجمه، متن، ص 372.
- [23] . الکافی، ج 2، ص 181.
- [24] . بحار الأنوار، ج 73، ص 3.
- [25] . نهج الفصاحة مجموعه کلمات قصار حضرت رسول (صلی الله علیه و آله و سلم)، ص 375.
- [26] . تحف العقول عن آل الرسول (صلی الله علیه و آله و سلم)، ص 248.
- [27] . أمالی الصدوق، ص 328.
- [28] . مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، ص 203.

- [29] . همان، ص 200.
- [30] . ر. ك: توضیح المسائل، باب مبطلات نماز.
- [31] . الكافی، ج 2، ص 645.
- [32] . همان، ص 646.
- [33] . الكافی، ج 2، ص 647.
- [34] . نساء (4)، آیه 86.
- [35] . نقطه‌های آغاز در اخلاق عملی، ص 687.
- [36] . أمالی الصدوق، ص 442.
- [37] . الخصال، ج 1، ص 91.
- [38] . بحار الأنوار، ج 73، ص 7.
- [39] . مشكاة الأنوار فی غرر الأخبار، ص 198.
- [40] . همان، ص 197.
- [41] . همان، ص 198.
- [42] . کافی، ج 2، ص 180.
- [43] . بحار الانوار، ج 73، ص 26.
- [44] . همان، ص 23.
- [45] . همان، ص 28.
- [46] . همان، ص 30.
- [47] . مشكاة الأنوار فی غرر الأخبار، ص 202.